

KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGY ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№4, 77-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№4, 77-ТОМ
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№4, том 77
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№4, 77 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№4, 77-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редакторлар:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

САРСЕНБАЕВА Жансұлу Баденқызы,
магистр, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институтының ғылыми қызметкері
(Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№4, том 77, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редакторы:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

САРСЕНБАЕВА Жансулу Баденовна, магистр,
научный сотрудник Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№4, 77 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Responsible Editors:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

SARSEN BAYEVA Zhansulu Badenovna, Master's
degree, researcher at the M.O. Auezov Institute of
Literature and Art (Almaty, Kazakhstan).

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадша Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

ҚЫДЫР Тәрілі Еділбайұы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қанатияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) Н = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) Н = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) Н = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorId=57203201994>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorId=57216896393>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилара Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdyevna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyeva, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі..... 14

Әдебиеттану

<i>Сейітжанов З.Н., Мекебаева Л.А., Нуртазина А.О.</i> Қазіргі айтыстың тақырыптық-идеялық және жанрлық ерекшеліктері.....	17
<i>Омаров Б.Ж.</i> Әсет Найманбаев шығармашылығы: шығыс дәстүрі және көшпелі сюжеттер.....	27
<i>Ақыш Н.Б.</i> С.Бегалин шығармаларындағы көркемдік таным үрдісі.....	40
<i>Саурықов Е.Б., Тамабаева Қ.Ө., Елубаева Р.С., Беркенова Р.А.</i> Абай дәстүрі және Шерхан Мұртаза шығармашылығы.....	51
<i>Олжабаев Б.К., Пангереев А.Ш., Сөйлемез О.</i> Қазақ фольклорындағы «Туған жер» концептісі.....	62
<i>Аймұхамбет Ж.Ә., Айтуғанова С.Ш., Байтанасова Қ.М., Қасен А.Т., Сейпұтанова А.К.</i> Көркем мәтіннің актанттық құрылымы.....	75
<i>Абишева С.Д., Молдағали М.Б.</i> Б. Кенжекеев поэзиясының түстік бейнелерінің тезаурусы.....	87
<i>Әбдіқалық К.С., Қожжекеева Б.Ш., Алиева Ж.А.</i> «Айқап» пен «Қазақта» жарияланған Мағжан өлеңдеріндегі азаттық идея.....	98
<i>Нурмолдаев Д.М., Жаксылықов А.Ж.</i> Адольф Арцишевскийдің «Вершина» әңгімесіндегі ежелгі табынудың әсемдеу аспектііндегі тау бейнесі.....	109
<i>Кенжебаева Ж.Е., Карпова А.Э.</i> Қазақстандық әдеби білім берудегі мәдениеттанулық көзқарас.....	120
<i>Таджиев Х.Х., Қыдыр Т.Е.</i> Қазақ ойшыл-ақындары шығармаларында иман шарттарының көркем бейнеленуі (XIX-XX ғ. басы).....	137
<i>Баянбаева А.А., Демченко А.С., Баянбаева Ж.А., Қалиева А.Қ.</i> Г. Бельгер романдарын талдаудың интерактивті стратегиясы.....	152
<i>Сарсенбаева Ж.Б., Саметова Ж.</i> Бейсенбай Сүлейменов шығармаларындағы жаһандық мәселелер.....	163
<i>Жұматаева А.Н.</i> Абай поэзиясындағы әйелдер бейнесі: Абайға дейінгі көркемдік көзқарастарға салыстырмалы талдау.....	178
<i>Аманғалиева А.Е., Бекмашева А.Н.</i> Рабғузидің «Қисас-ул-анбийя» шығармасындағы ономастикалық кеңістік («Адам ата-Хауа ана» қиссасы негізінде).....	189
<i>Мурсал А., Таңжарықова А.В., Ермекова А.Б., Аян Э.</i> Ахметолла Қалиұлының «Арда Алтай» романындағы стильдік ерекшеліктер.....	200
<i>Ибраева Ж.Б., Шапкина Г.З., Адилбекова М.К.</i> А. Жаксылықовтың «Поющие камни» романындағы фольклоризм.....	210
<i>Оралбек А., Қосанов С.Қ., Рақыш Ж.С.</i> Әбдіғали Сариев өлеңдерінің тақырыптық, жанрлық ерекшеліктері.....	220
<i>Сабирова Д.А., Молдағали М.</i> Интернет-әдебиеті ұғымын теориялық-әдеби талдау.....	231
<i>Мырзақұлов Б.Т.</i> Ақыт Үлімжіұлының «Ғазиз пірлер естелігі» (Манақиб пирон Ғазизан) кітабының текстологиялық мәселелері.....	239
<i>Аманқұлова Л.А., Бегманова Б.С.</i> Қазіргі қазақ лирикасындағы көркемдік ізденістер (Ақын Е.Жүніс шығармашылығы бойынша).....	254
<i>Идрисова Э.Т., Балтымова М.Р.</i> Күміс ғасырындағы орыс ақындары шығармашылығындағы сыңарлану мотиві.....	264

ӨНЕРТАНУ

<i>Кобжанова С.Ж., Айдарова М.С.</i> Қазақстандағы цифрлық кескіндеменің дамуы.....	274
<i>Гавриленко И.А., Нусупова А.С.</i> Қазақстанның ұлттық орган өнерінің қалыптасуының мәселелері (1967-1974 жж.).....	293
<i>Туяқбаева А.Ш., Бауыржан А.Б.</i> Балалардың дүние көзқарасын қалыптастырудағы анимацияның білім берудегі принциптері.....	309
<i>Тани А.Б., Жұмасейітова Г.Т.</i> «Қозы-Көрпеш – Баян сұлу» балет интерпретациясындағы жаңа символдар және мотивтер.....	320
<i>Ешмуратова А.К., Ескендіров Н.Р.</i> Қазақстанның ұлттық мәдениеті контекстіндегі қуыршақ театрының қазіргі өнері.....	330

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Сейтжанов З.Н., Мекебаева Л.А., Нуртазина А.О.</i> Идеино-тематические и художественные особенности современных айтысов.....	17
<i>Омаров Б.Ж.</i> Творчество Асета Найманбаева: восточные традиции и бродячие сюжеты.....	27
<i>Акыш Н.Б.</i> Процесс художественного познания в произведениях С. Бегалина.....	40
<i>Саурыков Е.Б., Тамабаева К.У., Елубаева Р.С., Беркенова Р.А.</i> Традиция Абая и творчества Шерхана Муртазы.....	51
<i>Олжабаев Б.К., Пангереев А.Ш., Соyleмез О.</i> Концепт «Туган жер» в фольклоре казахского народа.....	62
<i>Аймухамбет Ж.А., Айтуганова С.Ш., Байтанасова К.М., Касен А.Т., Сейпуганова А.К.</i> Актантная структура художественного текста.....	75
<i>Абишева С.Д., Молдагали М.Б.</i> Тезаурус цветowych образов поэзии Б. Кенжеева.....	87
<i>Абдикалык К.С., Кожжекеева Б.Ш., Алиева Ж.А.</i> Наследие Магжана Жумабаева, опубликованное в журнале «Айкап» и газете «Казах».....	98
<i>Нурмолдаев Д.М., Жаксылыков А.Ж.</i> Образ горы в рассказе Адольфа Арцишевского «вершина» в аспекте эстетизации древнего культа.....	109
<i>Кенжебаева Ж.Е., Карпова А.Э.</i> Культурологический подход в казахстанском литературном образовании.....	120
<i>Таджиев Х.Х., Кыдыр Т.Е.</i> Художественное изображение условия веры в произведениях казахских поэтов-мыслителей (XIX – начало XX века).....	137
<i>Баянбаева А.А., Демченко А.С., Баянбаева Ж.А., Калиева А.К.</i> Интерактивные стратегии анализа романов Г. Бельгера.....	152
<i>Сарсенбаева Ж.Б., Саметова Ж.</i> Глобальные проблемы современности в творчестве Бейсенбая Сулейменова.....	163
<i>Жуматаева А.Н.</i> Образ женщины в поэзии Абая: компаративистский анализ до Абаевских художественных воззрений.....	178
<i>Амангалиева А.Е., Бекмашева А.Н.</i> Ономастическое пространство в произведении Рабгузи «Кысас аль-Анбия» (по мотивам повести «Адам и Ева»).....	189
<i>Мурсал А., Танжарикова А.В., Ермекова А.Б., Аян Э.</i> Особенности стиля в романе Ахметоллы Калиулы "Арда Алтай".....	200
<i>Ибраева Ж.Б., Шашкина Г.З., Адилбекова М.К.</i> Фольклоризм в романе А. Жаксылыкова «Поющие камни».....	210
<i>Оралбек А., Кусанов С.К., Рақыш Ж.С.</i> Тематические и жанровые особенности творчества Абдигали Сариева.....	220
<i>Сабирова Д.А., Молдагали М.</i> Теоретико-литературный анализ понятия интернет-литературы.....	231
<i>Мырзакулов Б.Т.</i> Текстологические проблемы книги Акыта Улимжиулы «Воспоминания великих наставников» («Минакиб пиран газизан»).....	239
<i>Аманкулова Л.А., Бегманова Б.С.</i> Художественные изыскания в современной казахской лирике (По творчеству поэта Е. Жуниса).....	254
<i>Идрисова Э.Т., Балтымова М.Р.</i> Мотив двойничества в творчестве русских поэтов Серебряного века.....	264

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

<i>Кобжанова С., Ж.Айдарова М.С.</i> Развитие цифровой живописи в Казахстане.....	274
<i>Гавриленко И.А., Нусупова А.С.</i> К проблеме становления национального органного искусства Казахстана (1967-1974 гг.).....	293
<i>Туякбаева А.Ш., Бауыржан А.Б.</i> Воспитательные принципы анимации, как средство формирования мировоззрения детей.....	309
<i>Тани А.Б., Жумасейтова Г.Т.</i> Новые символы и мотивы в балетной интерпретации «Козы Корпеш - Баян сулу».....	320
<i>Ешмуратова А. К., Ескендиоров Н.Р.</i> Современное искусство театра кукол в контексте национальной культуры Казахстана.....	330

CONTENT

Editor-in-chief's address.....16

LITERARY STUDIES

Seyitzhanov Z.N., Mekebayeva L.A., Nurtazina A.O. Ideological, thematic and art features of modern aitys...17

Omarov B.Zh. Works of Asset Naimanbayev: oriental traditions and migrating plots.....27

Akysh N.B. The process of artistic knowledge in the works of S. Begalin.....40

Saurykov E.B., Tamabaeva K.U., Yelubaeva R.S., Berkenova R.A. The tradition of Abai and creativity of Sherkhan Murtaza.....51

Olzhabayev B.K., Pangereyev A.Sh., Soylemez O. The concept of "homeland" in kazakh folklore.....62

AIMUKHAMBET Zh.A., AITUGANOVA S.Sh., BAITANASSOVA K.M., KASSEN A.T., SEIPUTANOVA A.K. Actant structure of a literary text.....75

Abisheva S.D., Moldagali M.B. Thesaurus of color images of B. Kenjeev's poetry.....87

Abdykalyk K., Kozhekeeva B., Aliyeva Zh. The legacy of Magzhan Zhumabayev, published in the «Aikap» journal and the «Kazakh» newspaper.....98

Nurmoldayev D.M., Zhaksylykov A.Zh. The image of the mountain in Adolf Artyszewski's story "The Peak" in the aspect of the aestheticization of an ancient cult.....109

Kenzhebaeva Zh.E., Karpova A.E. Culturological approach in kazakhstan literary education.....120

Tadzhiev Kh.Kh., Kydyr T.E. Artistic representation of the conditions of faith in the works of the kazakh poet-thinkers (XIX – early XX century).....137

Bayanbayeva A.A., Demchenko A.S., Bayanbayeva Zh.A., Kaliyeva A.K. Interactive strategies for analyzing G. Belger's novels.....152

Sarsenbaeva Zh., Sametova Zh. Global problems of modernity in the work of Beisenbai Suleimenov.....163

Zhumatayeva A.N. The Image of a Woman in Abai's Poetry: Comparative analysis of pre-Abayev artistic views.....178

Amangaliev A.E., Bekmasheva A.H. Onomastic space in the work of rabguzi "Qisas al-anbiya" (based on the story "Adam and Eve").....189

Mursal A., Tanzharikova A.V., Ermekova A.B., Ayan E. Style features in Akhmetolla Kaliuly's novel "Arda Altai".....200

Ibraeva Zh.B., Shashkina G.Z., Adilbekova M.K. Folklorism in the novel A. Zhaksylykova «Singing stones».....210

Oralbek A., Kusanov S.K., Rakyszh Zh. S. Thematic and genre features of Abdigali Sariyev's work.....220

Sabirova D., Moldagali M. Theoretical-literary analysis of the concept of internet-literature.....231

Myrzakulov B.T. Textual problems of the book by Akyt Ulimzhiuly «Memoirs of great mentors» («Minakib piran gazizan»).....239

Amankulova L.A., Begmanova B.S. Creative endeavour in the contemporary kazakh poetry (on the work of Y. Zhunis).....254

Idrisova E.T., Baltymova M.R. The motive of duality in the works of Russian poets of the Silver Age.....264

ART STUDIES

Kobzhanova S.Z., Aidarova M.S. Development of digital painting in Kazakhstan.....274

Gavrilenko I.A., Nussupova A.S. On the problem of the formation of national organ art in Kazakhstan (1967–1974).....293

Tuyakbaeva A.Sh., Bauyrzhan A.B. Educational principles of animation, as a means of forming the world view of children.....309

Tani.A.B., Jumasseitova G.T. New symbols and motives in ballet interpretation «Kozy Korpesh – Bayan sulu».....320

Yeshmuratova A.K., Eskendirov N.R. Contemporary art of the puppet theater in the context of the national culture of Kazakhstan.....330

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Сіз «Керуен» ғылыми журналының кезекті санын ашып отырсыз.

Журнал мақалалары CrossRef дерекқорында тіркеледі және әр автордың мақаласына DOI - электронды құжаттарға сілтеме жасау үшін пайдаланылатын цифрлық объект идентификаторы беріледі. Журнал «Ұлттық ғылыми-техникалық сараптама орталығы» акционерлік қоғамның (NCSTE) Қазақстандық дәйексөздер базасында (KazBC) индекстеледі. Алдағы уақыттарда авторларды Web of Science және Scopus халықаралық дәйексөздер базасына енгізілген басылымдарда қабылданған стандарттарға сәйкес жарияланымдар дайындауға бағдарлай бастаймыз. Бұған дейін аннотация мен кілт сөздердің көлеміне қойылатын талаптар реттелген.

Журналдың редакциялық алқасына қазақстандық және шетелдік жетекші ғалымдар кіреді. Журнал авторлардың жарияланымдарының ақпараттық ашықтығы мен қолжетімділігі саясатын ұстанады; мақалалар журналдың веб-сайтында үш тілде толық мәтінді қол жетімділікпен орналастырылған.

Журналдың мақсаты- гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктердің нәтижесі бойынша ақпарат беру.

Журналдың міндеттері:

Бұрын жарияланбаған және басқа журналда жариялау үшін ұсынылмаған түпнұсқа жоғары сапалы ғылыми мақалаларды қабылдау.

Авторлық құқыққа қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және жариялау этикасы бойынша әлемдік тәжірибеде жалпы қабылданған ережелерге сүйену.

Келесі гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа зерттеулерді қамту:

1. Әдебиеттану
2. Өнертану

Құрметпен, «Керуен» журналының бас редакторы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан) МАТЫДЖАНОВ Кенжесхан Ісләмжанұлы

Уважаемые читатели, коллеги, единомышленники, друзья!

Перед вами очередной номер научного журнала «**Керуен**».

Статьи журнала регистрируются в БД CrossRef и к каждой авторской статье обязательно присваивается DOI – цифровой идентификатор объекта, который используется для обеспечения цитирования, ссылки и выхода на электронные документы. Журнал индексируется Казахстанской базой цитирования (КазБЦ) АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» (НЦГНТЭ). Постепенно мы начинаем ориентировать авторов на подготовку публикаций по стандартам, принятым в изданиях, входящих в международные базы цитирований Web of Science и Scopus. Ранее уже были скорректированы требования к объему аннотации и ключевым словам.

В составе редакционной коллегии журнала представлены ведущие казахстанские и зарубежные ученые. Журнал следует политике информационной открытости и доступности публикаций авторов, статьи размещаются на сайте журнала на трех языках в полнотекстовом доступе.

Целью журнала является распространение научной информации и привлечение новых авторов. Журнал инициирует дискуссии по результатам новых достижений в области гуманитарных наук.

Задачи журнала:

Принимать оригинальные высококачественные научные статьи, ранее не опубликованные и не представленные для публикации в другом журнале.

Опирается на требования законодательства Республики Казахстан в отношении авторского права и общепринятые в мировой практике положения по публикационной этике.

Ориентироваться на охват публикаций по следующим специальностям в области гуманитарных наук.

1. Литературоведение
2. Искусствоведение

С уважением и надеждой на сотрудничество, главный редактор «Керуен», доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович.

Dear readers, colleagues, associates, friends!

Here is the next issue of the scientific journal "Keruen".

Journal articles are registered in the CrossRef database and a DOI is necessarily assigned to each author's article - a digital object identifier that is used to provide citation, reference and output to electronic documents. The journal is indexed by the Kazakhstan Citation Database (KazCD) of the National Center for State Scientific and Technical Expertise JSC (NCSTE). Gradually, we begin to orient the authors to the preparation of publications according to the standards adopted in the editions included in the international citation databases Web of Science and Scopus. Previously, the requirements for the volume of the annotation and keywords have already been adjusted.

The editorial board of the journal includes leading Kazakhstani and foreign scientists. The journal follows the policy of information openness and accessibility of authors' publications; articles are posted on the journal's website in three languages in full-text access.

The purpose of the journal is to disseminate scientific information and attract new authors. The journal initiates discussions on the outcome of new advances in the humanities.

The tasks of the journal:

Accept original high quality scientific articles that have not been previously published or submitted for publication in another journal.

Rely on the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in relation to copyright and generally accepted in world practice provisions on publication ethics.

Focus on the coverage of publications in the following specialties: humanitarian sciences

1. Literary studies
2. Art studies

With respect and hope for cooperation, Editor-in-chief of "Keruen", Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich.

Таджиев Х.Х.^{*1}, Қыдыр Т.Е.²

¹М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

²М. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институты, Алматы, Қазақстан

E-mail: ¹xamidulla_86@mail.ru, ²qydyr.torali@gmail.com

ORCID ID: ¹0000-0002-8078-1585, ²0000-0001-9549-256X

ҚАЗАҚ ОЙШЫЛ-АҚЫНДАРЫ ШЫҒАРМАЛАРЫНДА ИМАН ШАРТТАРЫНЫҢ КӨРКЕМ БЕЙНЕЛЕНУІ (XIX-XX ғасыр басы)

Аңдатпа. XXI ғасыр Қазақстан Республикасының халықаралық аренада ұлттық стратегиялық даму жолын бекемдеп, өзге де дамушы мемлекеттермен өзара ынтымақтастығы мен бірлігінің жаңа сатыға көтеретін игі бастамалармен басталды. Бұл әлем халықтарының Қазақстанға деген ерекше назарын аудартып отырған негізгі факторлардың бірі екені белгілі. Бұл жағдайда қазақ елінің тарихы мен мәдениетін, әдебиетін жан-жақты тану, таныту қашанда маңызды. Осы орайда жүзеге асырылып отырған түрлі жобалар қатарында гуманитарлық ғылымдар саласындағы іргелі зерттеулердің мәні жоғары. Қазақ халқының қалыптасуына ұйытқы болған халық ауыз әдебиеті және жазба әдеби жәдігерлер соның бір көрінісі. Әсіресе, XIX ғасыр мен XX ғасыр басында жазылған әдеби жәдігерлер қазақ жазба әдебиетінің қалыптасуына ерекше септігін тигізді. Міне, сол әдеби мұралардың генезисіне терең талдау жасап, олардың қазақ халқының қалыптасуындағы маңызды кезеңдермен рухани үндестігін, олардағы дәстүр жалғастығын және идеялық-көркемдік ерекшеліктерін ашып қарастырудың маңызы зор.

Мақалада XIX ғасыр мен XX ғасыр басында әдеби көркем шығармалары арқылы адамзатқа «Иман» сенімін қалыптастыруды мақсат еткен, келешек ұрпағы үшін рухани мұра қалдыруды көздеген Ыбырай, Абай, Шәкәрім, сондай-ақ Шәді Жәңгірұлы сынды ойшыл-ақындар шығармалары негізгі нысан ретінде алып қарастырылады. Сонымен бірге XX ғасыр басында жарық көрген еңбектерде «Таухид – Алладан басқа жаратушының жоқ екендігіне сенім» мәселелері сөз шеберлерінің көтерген тақырыптарының өзегі болғандығы және оны салыстырмалы талдай отырып, жас ғалымдар назарына ұсыну көзделеді.

Кілт сөздер: әдебиет, иман, Ыбырай, Абай, Шәкәрім, Шәді.

Кіріспе. Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен. Адам баласын қоршаған дүние – күллі жаратылыс, жалғыз Жаратушы тарапынан жаратылған құбылыс екендігіне бүгінде ешбір саналы азамат күмән келтірмесе керек. Алып дүниенің сырларын, оның өзгерістерін тану, сол құбылыстарды зерделеу арқылы ізгілікке жол салу, оны ұрпаққа үлгі ете отырып саналы ұрпақ тәрбиелеу, Жаратушының адамзат баласына жүктеген аса жауапты міндеті. Бұл міндет адам болмысындағы қасиеттердің қалыптасып жетілуіне, оның рухани талабын қанағаттандыруға ықпал етеді. Жаратушыны тану жолындағы мұндай ізденістер адам баласының бойындағы Аллаға деген сеніміне жол ашады. Осылайша адам баласы өз өмірін Ислам деген даңғыл жолға жалғайтын болады. Осы танымға негіз болып отырған басты сенім – «Иман» немесе «Таухид» деп аталады.

XIX ғасыр мен XX ғасыр басында бір жағынан орыс бодандығына қарсы көтерілістер, екінші жағынан ұлттық оянуға қызмет еткен ұлы ағартушылардың ты-

нымсыз еңбектері ақындар шығармашылығына, халық оқу-ағарту ісіне ерекше әсер етті. (Tadzhiev Kh, т.б. 1: 322)

XIX ғасырда қазақ әдебиетінде Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбайұлы, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы, Шәді Жәңгірұлы, Майлықожа Сұлтанқожаұлы, Әбубәкір Кердері, Тұрмағанбет Ізтілеуов, Жүсіпбек Шайхисламұлы, Нұралы Нысанбайұлы, Ораз молда, Ақыт Үлімжіұлы, Шораяқтың Омары, Ерімбет Көлдейбекұлы, Қаңлы Жүсіп Қадірбергенұлы, Кете Жүсіп Ешниязұлы сынды талантты ақындардың біразы сол кезеңнің университеті қызметін атқарған «Көкелдаш», Мір Араб» сынды медреселердегі Құран мен Хадис, Фикһ пен Ақида ілімдерімен көкірек көздерін ашып «Таухид» сенімінің қоғамда кеңінен тарауына айтарлықтай дәрежеде септігін тигізді.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу мақаламызға тиісті деректерді қарастыруда зерттеу нысанына алынып отырған тақырыптың көкейкестілігіне және фактілердің алуандығына назар аударылды. Қарастырылып отырған тақырыптың негізгі қозғаушы факторы және тақырыпқа қатысты деректі материалдардың ең негізгілері XIX ғасыр мен XX ғасыр басында өмір сүрген қазақ әдебиетінің классиктері Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбайұлы, Шәкәрім Құдайбердіұлы, сонымен қатар өлеңдері мен дастандары арқылы иман шарттарын насихаттаған Шәді Жәңгірұлы сынды ойшыл-ақындардың шығармалары салыстырмалы, салғастырмалы, салыстырмалы-тарихи, типологиялық зерттеу әдістері негізге алынды.

Зерттеу нәтижесі. Зерттеу нәтижесінде қазақ жазба әдебиетінің қалыптасуында ерекше рөл атқарған Ыбырай Алтынсариннің «Шариатул ислам (Мұсылманшылықтың тұтқасы) еңбегі, Абай Құнанбайұлының «Қара сөздері» мен «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңі, Шәкәрім Құдайбердіұлы «Мұсылмандық шарты» еңбегі мен философиялық мәні терең өлеңдері, сонымен қатар Шәді Жәңгірұлы сынды ойшыл-ақындардың өлеңдері мен дастандары негіз етіп алынды.

Зерттеу жұмысының нәтижесін XX ғасыр басындағы қазақ әдебиеті пәнін оқытуда, сондай-ақ ғылыми жұмыстар жазуда, орта мектептерде әдебиет пәнін оқытуда пайдалануға болады.

Талдау. Алладан басқа жаратушының жоқ екендігін жүрекпен бекітіп, тілмен растаған ақындар шығармаларында «Таухид» мәселесі қашанда, жетекші орынды алған. Жаратушы Құдай туралы идеялардың Исламнан бұрынғы дәуірлерде де, тіпті, біздің жыл санауымызға дейінгі XXX-XX ғасырларда жазылған шумерлердің (сумер) «Гильгамеш» жыры мен одан беріректегі Авестаның (Қыраубаева, 2: 3) мифтерінде де жалғыз Алланың бар екеніне сенім мәселелері жетекші орын алғанын көруге болады. Сондай-ақ Құрандағы Адам мен Хауаның жаратылуы, Жер бетіне түсірілуі, олардан тараған алғашқы ұрпақтар Қабыл мен Әбіл жайлы қиссалар, адамзат баласының ортақ тарихы ретінде жазылуға тиісті екенін ғалымдар мойындап кеткен. Бұл жөнінде ғалым Б. Кенжебаев қылышынан қан тамып тұрған кеңес өкіметі кезінде-ақ: «Осы күні ғылым адам баласы тарихындағы тұңғыш поэма «Гильгамеш» деп жүр ғой. Сол сияқты адамзат баласы тарихындағы тұңғыш көркем әңгіме осы «Әбіл-Қабыл» болуға тиісті деп шамалаймыз» (Кенжебайұлы, 3:22) – деп өзінің нақты ұсынысын айтып кеткен. Ал, «Әбіл мен Қабыл» әңгімесінің қайнаркөзі қайда

екенін зерттейтін болсақ, оның дініміз тарихының қайнар бастауы Құран Кәрімде және Алла елшісінің хадистерінде екеніне көз жеткіземіз.

Ардақты сахаба Омар ибн Хаттабтан (р.а.) жеткен хадисте пайғамбарымыз (с.а.у.): «Иман дегеніміз – Алла Тағаланың барлығы мен жалғыздығына, Оның періштелеріне, кітаптарына, пайғамбарларына және қиямет күнінің болатынына сенуің, әрі жақсылықпен жамандықтың белгіленуі Алла Тағаладан деп білуің» (Бухари, 4: 15) – дейді. Сонымен қатар, келесі бір хадистерде «өлім және қиямет күні қайта тірілуге сенім» мәселесі де соңғы шарт ретінде көрсетілген. Демек, иманның 7 шарты бар десек, олар төмендегідей:

- 1) Таухид – Алладан басқа жаратушының жоқ екендігіне сенім;
- 2) Періштелерге сенім
- 3) Қасиетті кітаптарға сенім
- 4) Пайғамбарларға сенім
- 5) Ақыреттің болатынына сенім
- 6) Тағдырға немесе жақсылық пен жамандықты тек Алладан деп сену
- 7) Өлім және Қиямет күні қайта тірілуге сенім.

Аталған жеті шарт имандылық мәселелерін насихаттауды мақсат еткен ойшыл ақындар шығармаларында қай деңгейде және қандай әдіс-тәсілдермен көрініс берді. Зерттеу нәтижелеріміздің басты ерекшелігі сонда болса керек.

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.а.у) бір хадисінде: «Иман келтіру дегеніміз – құр иманды болсам екен деген арманмен, әшекей затпен сәнделу емес. Бәлкім, иман дегеніміз жүректе орныққан нық сеніммен иманды екенін растайтын амал» (Бухари, 4: 16) – десе, Алла елшісі айтқандай жүрегінде орныққан нық сеніммен иманды екенін амалымен көрсеткен, жан мен ар тазалығын ұстанып, оны халқымен бөлісуді өз алдына мақсат еткен ақындар өз шығармалары арқылы иман шарттарын жеткізудің түрлі әдіс-тәсілдерін қарастырған. Біз зерттеп отырған кезең қазақ-өзбек әдебиетінде иманның 7 шартының ішінде «Таухид – Алладан басқа жаратушының жоқ екендігіне сенім» мәселелері сөз шеберлерінің көтерген тақырыптарының өзегі болғандығына көз жеткіздік.

XIX ғасырдың екінші жартысында қоғамдық санаға «таухид» сенімін сіндіруді мақсат еткен, «Бір Аллаға сиынып, кел балалар оқылық» деп жырлаған Ыбырай Алтынсарин, өлеңдері арқылы таухидтің терең мәнін түсіндіруге тырысса, «Шариатұл ислам (Мұсылманшылықтың тұтқасы) еңбегінде «иман» сөзінің мәнін ауам халыққа былай түсіндіреді:

«Мүмин мұсылманның мұсылман аталуы құр мұсылман киімін киіп мұсылман арасында жүргеннен емес. Әуелі иманды болып, иман деген не екенін түсініп, түсінген соң сол иман ішіндегі сөздерді шексіз шын көңілмен дұрыс деп білген кісіні мұсылман деп ағайды. Соның үшін Құдай Тағаланың пенделеріне парыз еткен парыздарының ең әуелі иман болса керек. Иманнан соң дін ғылымы дүр» (Алтынсарин, 5: 6).

Имам Ағзам мазһабы бойынша Алла тағалаға және Мұхаммед (с.а.у.) оның елшісі екендігіне сену ең алдымен тілмен айтылып, кейін жүрекпен бекітілуі шарт. Осы шартқа сәйкес Ыбырай Алтынсарин де иманның екі мағынасы: тілмен айтылуы және жүрекпен растауы шарт екенін жеткізген. Ғалымның сөзімен айтсақ:

«Бұл растамақ дегеніміз, жалғыз «Құдай тағала бар, Мұхаммед хақ пайғамбар» деп айту ғана емес, пайғамбар хақ деп біліп һәм ол пайғамбарымыз әлэйһи сәләмнің Алла тағала жанабынан алып келген қанша парыз, бұйрықтары болса, мәселен намаз, руза рәуішті, осылардың бәрін де тілмен рас деп айтып, һәм шын көңілмен растығына сенбек. Мәселен, біреу Құдай тағаланың жанабынан алып келген намаз, руза рәуішті бұйрықтарды растамаса, немесе растығына көңілі бос болып, шәк* қылса да кәпір болар» (Алтынсарин, 5: 7) деген.

Ал, иманның мәнін жүрекпен ұққан Шәкәрім Құдайбердіұлы «Мұсылмандық шарты» еңбегінде: «Иман деген Алла тағаланың барлығына, бірлігіне, одан басқа Алла жоқтығына, Мұхаммед ғалейһи саламның пайғамбарлығына, Құран сөзінің бәрі шындығына анық ықыласпен нанбақ. Иман айтқанда «Ла илаһа иллаллаһу уа Мухаммадур расулуллаһи» дейміз. Оның мағынасы: Бір Құдайдан басқа құдай жоқ және Мұхаммед ғалейһи салам Алла тағаланың бізге тура жолды көрсетуге жіберген басшысы» деген болады. Мұның мағынасын білмей, құры айтқанменен иман болмайды және анық шын наным айтпай құры тілімен ғана айтылса, о да иман емес. Аятта:

«Уә мина-н-наси мәй йәқулу әмәннә билләһи уә бил йәумил ахири уә мә хум би муъминина» деген.

Мағынасы: «Кейбір адам Аллаға һәм ахирет болатұғынына иман келтірдім десе де, ішкі ықыласы нанбай тұрған соң, ол мұсылман емес», – дейді» (Құдайбердіұлы, 6: 364).

Шәкәрім де иманның мәнін түсіндіруде Құрандағы Бақара сүресінің 8-аятын дәлел келтіре отырып, иманның тіл мен жүректе бірдей қабылдану қажеттігіне мән берген.

Демек, екі ғалым да еңбектерінде «адамның тілі мен жүрегі бір болу қажет» деген 15 ғасырлық Ислам насихаттаған, атақты имам Әбу Ханифаның басты қағидасы болған иман тұжырымдамасын қолдағанын көруге болады.

Бұл тұжырымдама бостан-босқа Исламның басты мәселесі ретінде қарастырылмаған. Себебі, жеке адамдарға тән «мунафиқтық» қасиет немесе «екіжүзділік» деп аталатын қоғамда ашық түрде қозғала бермейтін, бірақ қоғамды түбірінен шірітіп, тастайтын адамгершілік нормалардан тыс мінез-құлықтар бар. Ғалымдардың бұл мәселеге кітаптың басында-ақ оқырман назарын аударып отырғанының басты себебі, «мұсылман киімін киіп», «мен мұсылманмын» деп көкірегін керіп екіжүзділікті кәсіпке айналдырып жүргенмен іс бітпейді. Кәміл мұсылман болуды мақсат еткен әрбір жан иесі «Иман деген не екенін түсініп, түсінген соң сол иман ішіндегі сөздерді шексіз шын көңілмен дұрыс деп білген» (Алтынсарин, 5: 6) адам болуы шарт.

Хақім Абай да он үшінші қара сөзінде «Иман деген – Алла табарака уа тағаланың шериксіз, ғайыпсыз бірлігіне, барлығына уә әртүрлі бізге пайғамбарымыз саллаллаһу ғалейһи уәсәлләм арқылы жіберген жарлығына, білдіргеніне мойын ұсынып инанмақ» (Абай, 7: 66) дей отырып, қазақ арасында сенім мәселесіне қатысты қысқаша анықтама берсе, басқа да қара сөздерінде иманның жеті шартына арнайы тоқталған.

* күмән

Демек, бұдан ұғатынымыз ақындар иман ішіндегі сөздер – иманның шарттары, яғни ең алдымен Алланың бар екендігіне, және жалғыз Жаратушы екендігіне, жаратылыста Алла жаратқан періштелердің бар екендігіне, Адам атадан бастап адамзат арасынан таңдалған пайғамбарлар және соңғы пайғамбар Мұхаммед (с.а.у.) екендігіне, сол пайғамбарларға Алла тағала тарапынан түсірілген кітаптардың ақиқат-рас екендігіне, ақырет күнінің болатынына, тағдырға және жақсылық пен жамандық тек Алланың қалауымен болатынына, сондай-ақ өлім мен қайта тірілудің ақиқат екендігіне міндетті түрде илануы шарт. Сонда ғана, адам өзін «мұсылман» деп есептесін деген идеяны ұсынған.

Ендігі мәселе, Абай адамдарды иман дәрежелеріне қарай екі түрге бөліп қарастырады: «Енді иман дерлік инануға екі түрлі нәрсе керек. Әуелі не нәрсеге иман келтірсе, соның хақтығына ақылы бірлән дәлел жүргізерлік болып, ақылы дәлел – испат қыларға жараса, мұны «яқини иман» десе керек. Екіншісі – кітаптан оқу бірлән яки молдалардан есту бірлән иман келтіріп, сол иман келтірген нәрсесіне соншалық берік боларға керек. Біреу өлтіремін деп қорқытса да, мың кісі мың түрлі іс көрсетсе де, соған айнып, көңілі қозғалмастай берік болу керек. Бұл иманды «иман тақлиди» дейміз» (Абай, 7: 66).

Ал, Ыбырай Алтынсарин пенделердегі иман дәрежелерін үш түрге бөліп қарастырады. Олар: 1) иман тахқиқи; 2) иман истидләли; 3) иман тақлиди. Автордың сөзімен келтірсек:

1) «Иман пенделерде үш түрлі болар. Бір түрін иман тахқиқи деп атайды. Бұл иман тахқиқи дегеніміз сондай иман хазірет Расул Алла тағаланың жанабынан алып келген бұйрықтарын бекер деп бүкіл дүние жұрты сөйлеп тұрса да, ол жақсы адам сол растаған қалпынан көңілі зәредей қозғалып қайтпас. Бұл иман – кәміл иман. Құдай тағала қасындағы зор мәртебедегі адамдардың иманындай».

2) «Екінші түрі «иман истидләли» деген. Құдай тәбарак уа тағала барлығын һәм бірлігін дәлелменен, ақылмен ойлап болып рас тұтуды айтады. Яғни, бұл көк пен жер, ай мен күн, теңіздер, адамдар уә ғайри дүниедегі ғажайып зат, мақлұқтардың бәрі әуелінде өз-өзінен жаратыла алмайды ғой, мұны жаратушы ешкімге теңдесі жоқ бір ие болса керек деп, Алла тағаланың барлығын осынан түсініп, біліп және егер Құдай тағала екеу, үшеу болса әр патшаның заңы әртүрлі болған рәуішті жаратқан дүниелері де әртүрлі болып һәм араларында араздық, татулық рәуіштілер болар еді. көктегі, жердегі зат - мақлұқтың өзгермейтін бір қалыпша бейне бір жүргізіп жіберген сағаттай өз-өзінен қалпынан танбай келуіне қарап, Құдай тағаланың екі емес, бір екендігін осыдан танып, осылайша, Құдай тағаланың барлық, бірлігін дұрыстауды – иман истидләли деп айтады. Бұл рәуіште иман келтірмек әркімге уәжиб, уәжибті орнына келтірмегендер күнәһар болар».

3) «Үшінші бір түрі – иман тақлиди. Бұл иман – өз ақылымен Құдайды танымайынша, ата-бабаларының ұстап келе жатқан жолы ғой деп иман келтіргендердің иманы болар. Әрине бұл иман надан халықта болады, соның үшін ең әлсізрегi болса керек» (Алтынсарин, 5: 7) – дейді ғалым.

Бір қарағанда, екі данышпанның пенделердің иман дәрежелері жайындағы көзқарастары екі түрлі болып көрінгенімен, екеуінің дәлелдемек мәселелері біреу.

Олай болса, Абайдағы «яқини иман» мен Ыбырайдағы «иман тахқиқи» деген терминдерге назар аударайық.

Мағыналық жағынан алғанда, Абайдың «яқини иманға» берген анықтамасы Ыбырай Алтынсариннің «имани истидлэли» деңгейіне берген анықтамасына сәйкес келетін сияқты. Мұны әлемге әйгілі физик ғалым Альберт Эйнштейннің көзқарастарымен де салыстыруға болады: «Менің діни ұғымым шексіз бір рухтың бар екеніне негізделеді. Тәңірінің құдіреттілігі оған деген терең сезімді ұғыну үшін мына әлемге назар салғанымның өзі жүрегімдегі Құдай бар деген сенімді нығайта түседі», – дейді ғалым (Ерназар, 8: 3). Эйнштейннің Құдайға деген сенімі салыстырмалы түрде қарағанда Абайдың «яқини иманы» және Алтынсариндегі «иман истидлэли» деңгейімен ұштасып жатқандай. Ал, орыстың атақты жазушысы Лев Толстой өмірінің соңғы кезеңінде иман ақиқатын мойындап, шіркеуден бас тартқаны да тарихи шындықтың бір көрінісі.

Абайда да, Ыбырайда да адамның иман деңгейінің ең төменгі сатысы – «Иман тақлиди». Бұған Алтынсарин мынадай анықтама беріпті: «Бұл иман – өз ақылымен Құдайды танымайынша, ата-бабаларының ұстап келе жатқан жолы ғой деп иман келтіргендердің иманы болар. Әрине бұл иман надан халықта болады, соның үшін ең әлсізрегi болса керек» (Алтынсарин, 5: 8).

Демек, Алтынсариндегі иман деңгейінің үшінші түрі Абайдағы екінші деңгеймен бірдей. Яғни, екі ғалым да «тақлиди иман» – иман деңгейінің ең төменгі сатысы деп баға берген.

Алтынсарин «Шариатул ислам» еңбегін: 1) Иман мәнісін айтатын бап; 2) Сыртқарыға, әркімнің көзіне көрінетін амалдарының турасындағы бап; 3) Көңілдегі жақсылық-жамандық ниеттер турасындағы бап – деп негізгі 3 бапқа бөліп қарастырған. Құрылымы, тілдік ерекшеліктері тұрғысынан алғанда автор бұл еңбегін мектеп оқушыларына арнап жазыпты. Ал, Шәкәрімнің «Мұсылмандық шарты» еңбегі бұқара халыққа арналған. Себебі, көтерілген мәселелерінің күрделілігі жағынан және иман шарттарының мәнін түсіндіру, сол арқылы Исламды жан-жақты тану, шариғат үкімдерінің жай-жапсары мен құлшылықтарының ереже-шарттарына қанығу, әрбір мұсылманға тән бес парыздың шариғат заңы бойынша қалай дұрыс орындалу керектігін білу тұрғысынан, сондай-ақ мұсылманның қарыз алу-беру мәселелері, аманат, аң аулау сынды маңызды әлеуметтік мәселелерді көтеру жағынан «Ислам ғылымхалы» еңбектерімен сабақтасып жатыр. Тағы бір ерекше назар аударарлық мәселе, екі ойшыл да қазақ қоғамының діни сауатын көтеру мәселесінде өзіндік миссияларын орнымен атқарған. Мысалы, Алтынсарин таухид сенімін баланың жүрегіне ұялатуға себеп болса, ары қарай қазақ баласын қоғамда тұлға болып қалыптасуында Шәкәрімнің рөлі ерекше болды.

Ақындардың иман шарттарын насихаттаудағы шынайы ықыласын олардың өлеңдері мен поэмаларынан да көруге болады. Мысалы, Шәкәрімнің мына бір өлеңінде:

Қырық жылдан өтіп жасым,

Ақылым болды сырласым.

Отыз жылдық замандасым,

Иманым – басшы, жолдасым (Құдайбердіұлы, 9: 366) – дейді ақын.

Шәкәрім қырықтан асқан шағында ақылымен сырлас болғандығын айтса, ал иманын отыз жылдық замандасына теңеп, осы уақыт арасында әрі басшысы, әрі жолдасына айналғанын айтады. Заңды сұрақ туындайды, Шәкәрім неліктен иманын отыз жылдық замандасына теңеп тұр? Он жылдық өмірі қайда? Шарифат үкімі бойынша баланың балиғатқа толу жасы 10-12 жас арасы. Оған дейін өмірден озған баладан қабірде иман туралы сұрақ жауап алынбайды делінген. Демек, Шәкәрім өзінің 10 жастан кейінгі кезеңінде иманмен жолдас болғанын, әрі отыз жылдың ішінде иманы өзінің басшысы болғандығын айтып отырғаны белгілі болады.

Ал, Абай мен Шәкәрімді өзіне ұстаз деп білген Қарақалпақстандық ақын Әйімбет Қаймақбайұлы өлеңдерінде «Бір Құдайға таухид қылдым» деп бір Аллаға сенім мәселесін жырласа, «Лә иләһә иллаллаһ, Мухаммадур Расулуллаһ» деп мұсылман болған мүмінге:

Мүмін болсаң сен егер,
Сөзіңде қате болмасын.
Адал болсаң маған кел,
Иман – менің жолдасым.

Исламият бұл біздің,
Иманымыз ежелден.
Құранды оқып санамыз,

Нұрлы ақылға кенелген (Әбілұлы, 10: 126), – деп, Шәкәрім сынды «иманын жолдасына», Абай сынды «ақылды нұрға» теңеген.

«Әл-Фараби және Абай» атты зерттеу еңбегінде ғалым Ақжан Машани, Абайдың Аллаға деген сенімі бір жағынан Әл-Фараби, Ұлықбек сынды ғалымдардың ғылыми көзқарастары мен ақылға қонымды дәлелдері арқылы жеткен Ислам негізінде қалыптасса, екінші жағынан Исламды жүректен иләһи сезімдер арқылы насихат жолымен таратқан Имам Абу Хамид Ғаззали, Ахмет Ясауи, Сүлеймен Бақырғани, Науаи, Сағди, Қожа Хафиз, Софы Аллаяр сынды ақындардың нақли жолымен қалыптасқанын айтады (Машанов, 11: 91). Ғалымның қорытындысы бойынша, «Абай сенімі – нақли, ғақли Исламның бас қосқаны» десек, бұл идея оның өлеңдерінде де көрініс беріп отыр. Хакімнің «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңі қазақ жазба әдебиеті тарихында «таухид» мәселесін көркем сөзбен өрнектеген маңызды шығармасының бірі:

Алланың Өзі де рас, сөзі де рас,
Рас еш уақытта жалған болмас.
Көп кітап келді Алладан оның төрті,
Алланы танытуға сөз айырмас (Абай, 12: 408).

Өзіндік ақыл-есімен, сана-сезімімен, түйсігімен ерекше болмыс-бітімімен жаратылған адам баласының бұл өмірге келуіндегі негізгі міндеті – өзін жаратылыста қадірлі етіп жаратқан Жаратушысын тану. Ол жалған болуы мүмкін емес. Оның өзі қолымен жаратып, өзінің қасиетті болмысынан рух беріп тірілткен құлдарына түсірген «Сөзі» де рас. Ол «Сөз» жалған болуы мүмкін емес. Себебі, Ол адамзат үшін бүгінге дейін сыры ашылмаған жұмбақ ғаламды жаратып, онда періштелерді содан соң жындар мен Адамды жаратқан бір сәт те мүлгіп, қалғып кетпейтін, ешбір

теңдесі, серігі жоқ Ғалымның сөзі. Адам ата мен оның жұбы Хаууаны жер бетіне түсіріп, Өзінің құзырына қайтарылғандарына дейін жер бетінде қалай өмір сүру керектігі жайында ілімді үйретті. Сондай-ақ олардан ұрпақ таратты да кезең-кезеңімен олардың арасынан елшілер таңдап, сол ардақты пайғамбарлар арқылы көп кітаптар түсірді. Олардың соңғы төртеуі біз үшін уақыт пен кеңістік тұрғысынан алып қарағанда жақын және Жаратушы Раббымызды тануға жеткілікті дәлел бола алады. Олар Дәуіт (ғ.с.) арқылы жеткен «Забур», Мұса (ғ.с.) арқылы жеткен «Тәурат», Иса (ғ.с.) арқылы түскен «Інжіл» және ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.а.у.) арқылы жеткен қасиетті «Құран Кәрім», – дейді ақын.

Абай сенімінде Жаратушым жалғыз Алла екен дегенмен іс бітпесі анық. Ақыл-есі толық жан иесі үшін Оны тану зор міндет. Сондықтан ақын келесі кезекте Жаратушысын тану үшін қажет болатын сенімнің шарттарына тоқталады:

Аманту оқымаған кісі бар ма?

Уәктубиһи дегенмен ісі бар ма?

Алла өзгермес, адамзат күнде өзгерер,

Жарлық берді ол сіздерге, сөзді ұғарға (Абай, 12: 408).

«Аманту» – иман ету, сену деген сөз. Алланың бар және бір екендігіне сенген адам Оның жаратқан есепсіз періштелеріне сенуі, адамзат арасынан таңдалған Пайғамбарларға, Оларға Жәбірейіл (ғ.с.) арқылы түсірілген кітаптарға (уәктубиһи – кітаптарға деген мағынада Т.Х.), ақырет күнінің міндетті түрде болатынына, тағдырға иман келтіру, жақсылық пен жамандық тек Алла тағала тарапынан болуына және өлімнен соң қайта тірілуге сену мәселесін тілге тиек етеді. Әрине, ақын өлеңде жеті шарттың бәрін санап айтпағаны мен иман келтірген адамдардың көбі бұл шартқа көңіл бөлмейді, мән бермей ұқыпсыз қарайды, олардың бұл ұқыпсыздығынан Жаратушыға келіп кетер пайда да, зиян да жоқ. Алла еш уақытта өзгермейді, керісінше жаратылыс бірінің орнына бірі орын ауысып, өзгеріп отырады. Сол үшін Алла өзінің қасиетті сөзін ұғу үшін «жарлық берді» дейді.

Замана, шаруа, мінез күнде өзгерді,

Оларға кез-кезімен нәби келді.

Қағида шарифаты өзгерсе де,

Тағриф Алла еш жерде өзгермеді (Абай, 12: 408).

Бұл шумақта да ақын заман мен кеңістік үнемі өзгеру процесінде екенін еске салады. Шаруалар, адамдардың мінезі күнде өзгеруі, сондықтан кезең-кезеңімен пайғамбарлар жіберіліп отырғандығын сөз етеді. Әр заманда өмір сүрген адамдар жағдайына қарай оларға берілген шарифат та өзгеріп түсіп отырды. Бірақ олардың баршасында Аллаһ Тағаланы дәріптеу, яғни «Таухид» сенімі өзгерген жоқ. Яғни, Адам атадан кейінгі нәби Шис (ғ.с.), одан кейінгі Ыдырыс (ғ.с.) және т.б. пайғамбарлардың бәрі де «Аллаһтан басқа тәңір жоқ» деген Ұлы сөзді адамға ескерту мақсатында жіберілді.

Күллі махлұқ өзгерер, Алла өзгермес,

Әһлі кітап бұл сөзді бекер демес.

Адам нәпсі, өзімшіл мінезбенен

Бос сөзбенен қастаспай, түзу келмес (Абай, 12: 408).

Жаратылыстың күллі бөлшегі өзгеріске ұшырайтынын, тек Аллаһ тағала ғана өзгермейтін Құдірет иесі екендігін өздеріне кітап берілген христиандар мен еврейлер де мойындайды. Алайда, «Адамның нәпсісі, өзіншіл мінезі» түзу жолды таңдағысы келмейді. Аллаһ тағала Құран кәрімде олар туралы:

«...Олар барлық дәлелдерді (мұғжизаларды) көрсе де иман келтірмейді. Сондай-ақ тура жолды көрсе де ол жолмен жүрмейді. Қисық жолды көрсе болды оны бірден жол қылып ала қояды. Бұл олардың дәлелдерімізді өтірік деп, шындықтан мақұрым қалғандықтарынан» (Ағраф сүресі, 146-аят) – дейді.

Абай әрбір мұсылман тарапынан таухидтен соң жүзеге асырылатын төрт парызды – жыл сайын Рамазан айында рамазан оразасын ұстау, бес уақыт намазды толық орындау, мал-дүниесі нисаб мөлшеріне жеткен уақытта шарифат шарты бойынша жеті түрлі деңгейдегі қоғам мүшелеріне таратып, оларға көмек қолын созу және шамасы келсе өмірінде бір рет болса да қажылық міндетін орындау ешбір талас тудырмайтын мәселе екендігін, алайда бастапқы үшті бекітпей кейінгі төртті орындағаныңмен еңбегің зая кететіні туралы ескертеді.

Руза, намаз, зекет, хаж – талассыз іс,

Жақсы болсаң, жақсы тұт бәрін тегіс.

Бастапқы үшін бекітпей, соңғы төртті

Қылғанменен татымды бермес жеміс (Абай, 12: 408).

Демек, бастапқы үш сүю – Абайдың ұсынысы бойынша ең алдымен «Таухид», яғни Алланың бар және бір екендігін жүрегімен қабылдап, оны сүю деңгейіне қол жеткізу. Екіншісі, Алла жаратылыста адамзат баласын ең жоғары деңгейге көтерді. Сондықтан, адам баласы жаратылыс мүшелерінің ең ұлысы деп білу. Үшіншісі, адамзат арасында әділетті болу. «Міне, осы үш шарт жүрекпен бекімесе келесі парыздарды орындағаныңмен пайда жоқ», – дейді ақын.

Абай өлеңнің кейінгі жолдарында да ең алдымен Аллаға деген сенімді берік ұста: «Істің басы – ретін танымақтық, Иман білмес тағатты қабыл демен» немесе «Мүмин болсаң, әуелі иманды бол, Пендеге иман өзі ашады жол» (Абай, 12: 409), – дей отырып, оқырманды иманын бекемдеп, шынайы таухид сенімін бойында қалыптастыруға шақырған.

Әдеби шығарма арқылы иман шарттарының мәнін түсіндіруде Шәді Жәңгірұлы шығармаларының орны ерекше. Адам бойындағы Аллаға деген берік сенімді қалыптастыруда ақынның «Ахуалы қиямет» дастаны да оқырманға көп септігі тиеді дей аламыз. Дастандағы «Адамзаттың о баста пайда болуы» немесе «Жоқтан бар болуы» үдерісін танытуға арналған алғашқы бөлімде ақын оқырманның бойындағы «Таухид» сенімін тағы бір рет бекемдеп алу мақсатында Құранның ең қысқа, бірақ мағынасы жағынан Исламның негізгі ұстыны болған, таухид мәселесін түсіндіретін «Ықылас» сүресінің пайдаларымен бөліседі:

Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен!

(Мұхаммед F.C оларға) айт: (Ол Алла,біреу ақ. (1) Алла мұңсыз. (Әр нәрсе оған мұқтаж) (2) Ол, тумады да туылмады (3) Әрі оған ешкім тең емес. (4) (Ықылас сүресі).

Ақын бұл сүренің пайғамбарымыз Мұхаммедке (с.а.у.) түсу тарихы және оның қасиетін баяндау үшін арнайы бап енгізген. Себебі, мұсылмандыққа бет бұрған әрбір адам Ұлы Жаратушысының негізгі белгісін тануы тиіс:

Құдайға хәмді бихәд, сәна сансыз,
Бимысал, бибәдәл-дүр Ол мәкансыз,
Алланың бірлігіне тасбих айтар,
Жаралған күллі әлем жанды-жансыз.

Барлығы зікір етеді есмi затын,
Әрбірі бір ләфзде айтар атын,
Құранда сүре «Ықылас» аятында,
Білдірген күдіретімен Өз сипатын (Жәңгірұлы, 13: 9).

Ақынның бұл әдісті қолдануы босқа емес. Оқырман сенімін бұл әдіспен қайта пысықтап алуының себебі, егер оқырман осы баста Аллаға деген сенімінде әлсіздік болса, оған шығарманың қалған бөлігін оқудың қажеті шамалы екендігін ол жақсы біледі. Сондай-ақ, Құранды оқып үйренген әрбір адам Оның пайғамбарымыз Мұхаммедке (с.а.у) қырық жасынан бастап 23 жыл бойы шынайы өмірде болып отырған оқиғаларға байланысты түсіп отырғанын, ондағы барлық деректер тарихи шындық екенін аңғарады. Ақын жырлап отырған еңбек те, шынайы түрде, ең сенімді деректер мен оқиғалар негізінде жазылған. Бұл өз кезегінде шығарманың шынайылығы мен әдеби қуаттылығын арттыратыны ақиқат (Таджиев, т.б., 14: 401).

Құран Кәрімдегі әрбір сүре мен аяттың түсуінің өзіндік тарихы бар. Ықылас сүресі де Расул Аллаға (с.а.у.) алғашқы пайғамбарлық келген жылдары Мекке мүшіріктері Оған сенімсіздік танытып, «Құдайыңды сипаттап бер» деп қарсылық білдіріп жатқан тұста оларға жауап ретінде түсірілген еді. Шәді ақын, міне, осы оқиғаны өлеңмен өрнектей отырып:

Қырық жаста пайғамбарға уахи келді,
Кәпірді дағуат* ет деп илһәм** енді,
Құдай бір, мені Расул бархақ біл, – деп,
Меккенің кәпіріне хабар берді.

Кәпірлер Расулға айтты: Ия, Мұхаммад,
Көресің пұттарымыз әрнешік зат.
Сен-дағы Құдайыңның асыл-нәсілін,
Біздерге мағлұм етіп айлағын жад.

Өзінің күдіретімен Жаппар Құда,
Жіберді бұл сүрені Хәбибына.
Пайғамбар кәпірлерге хабар беріп,
Бірлігі, барлығына болды куә (Жәңгірұлы, 13: 10) – деп, сүренің түсу себебін үш шумақ өлеңге сыйғызады.

Құранның бұл сүресі Ислам дінінің тірегі әрі Алланың «Барлығы» мен «Бірлігін» толықтай айқындап беретін «Таухид» ілімінің кіріспесі деуге толық негіз бар. Ақын Алла елшісінен (с.а.у.) жеткен хадистер және мужтаһид ғұламалардың еңбектері не-

* дінге үгіттеу

** аян

гізінде бұл сүренің қасиеті жайлы сөз қозғай келе оны үнемі оқып жүрген адамдарға берілетін 6 түрлі пайда туралы сөз етеді.

Бірінші пайда:

«Ықылас» деп бұл сүреге қойылды нам,

Ықылас бірлән көп оқыса әрбір адам.

Мағынасы жаһаннамның жанған отын,

Ол құлдың ағзасына қылар харам (Жәңгірұлы, 13: 10).

Яғни, бұл сүрені ықыласпен үнемі оқып жүрген әрбір мүмінге Алла тағала жаһаннамның отын харам етеді.

Екінші пайда:

Бағзылар мағрифат* дер бұл сүрені,

Оқыса ықыласымен әркім оны.

Бір Құдай ол пендеге мағрифат қып,

Рәхметке уасил болар** көңілдері (Жәңгірұлы, 13: 10).

Яғни, әрбір адам бұл сүрені үнемі ықыласпен оқып жүретін болса, Алла тағала ол құлдарын мағрифатқа яғни тура жолға бастайды. Осылайша ол пенде Алланың рақметіне бөленеді.

Үшінші пайда:

Һамду*** деп бағзы имамдар және айтар,

Әр кісі әдет етсе бұл сүреге,

Деген сөз ол пендеден шайтан қашар,

Жақындап мәкр ете алмас әр кез унға (Жәңгірұлы, 13: 11).

Яғни, Ислам ғұламалары бұл сүрені мақталған сүрелердің қатарына қосқан. Кімде-кім бұл сүрені үнемі оқып жүруді әдеттенсе, ол пендеден шайтан қашады да оған мүлдем айла жасай алмайды.

Төртінші пайда:

Бағзы дер, әр сүренің бір нұры бар,

Құранның үшбу сүре нұры-дүрлар.

«Рийәзул-музәккирин» кітабында,

Бұл сүрені тәфсилімен қылды изһар (Жәңгірұлы, 13: 11).

Бұл сүренің түпкі мәнін, мазмұнын түсінген жандар ғана Қиямет қайым болатынына сенетінін, осы дүниенің өзінде өмірінің әрбір сәтін иманмен өткізіп, дүниеден өтер кезінде иманмен кететінін, сол арқылы Жаратқанның разылығына ие болып, жұмақтың төрінен орын алатынын автор әлеуметке түсіндіргісі келеді.

Бесінші пайда:

Әр кісі болсын десе көрім жарық,

Оқысын бұл сүрені аузына алып.

Қараңғы көр ішінде үшбу сүре,

Мысалы шырақ сипат тұрар жанып (Жәңгірұлы, 13: 12).

Әрбір жан иесі өлім атаулыға жолығатыны сөзсіз. Жаратылғандардың ең ұлығы саналатын адам баласы да өлімнің дәмін татып көретіні ақиқат. «Кімде-кім өлген

* Тану, білу, мейірім

** кенеледі

*** Мадақ, алғыс

соң қабірі нұрлы әрі жарық болуын қаласа, үнемі бұл сүрені оқуды әдетке айналдырсын», – дейді ақын.

Алтыншы пайда:

Көңілінде күпірліктен қауіп айласа,

Иманым кәміл болсын деп ойласа,

Дүниеден иман бірлән сапар етер,

Аузынан бұл сүрені еш қоймаса (Жәңгірұлы, 13: 12).

Жүрегімен Жаратушыға серік қосудан қорқып, иманы кемел болуын қалаған құлдар бұл сүрені ауыздарынан қоймай айтып жүретін болса, дүниеден қайтар сәтінде иманмен кетеді, – дейді ақын.

Қорытынды. Қорыта келе, Ыбырай, Абай, Шәкәрім, Шәді ақындардың иман шарттарын көркем сөзбен түсіндірген басқа да шығармалары бар екенін ескере отырып, алдағы зерттеулерімізде бұл бағыттағы ізденістерімізді жалғастыруды және зерттеу нысанына алуды жоспарлап отырмыз. Сондай-ақ XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасыр басында шығармаларымен «Таухид – бір Аллаға сенім» тақырыбын өрнектеген Қазақстанның оңтүстігіндегі қазіргі Түркістан облысы мен Қызылорда өңірлері, ондағы «Кітаби ақындар» және «Сыр сүлейлері» атымен белгілі діни-ағартушы ақындар шоғыры, бүгінге дейін әдебиеттануда таныла қоймаған Нұралы Нысанбайұлы, Молда Мұса Байзақұлы, Молда Мұса Жұманазарұлы, Әйімбет Қаймақбайұлы, Мыңбай Есмағанбетұлы, Өтім Балтуғанұлы, Омар Сейілұлы, Бекенқұл Ақымбетұлы сынды әдебиет өкілдерінің шығармашылығы да өз алдына бөлек әңгіме және зерттелуге тиісті әдеби жәдігерлер екенін айта кеткеніміз жөн.

Кез келген адам баласы өз қоршаған ортасына сыртқы болмыс-бітімінің сұлулығымен және ішкі жан-дүниесінің тазалығымен әсер ететінін ескерсек, бұдан бір жарым ғасыр уақыт бұрын адамзатқа таухид сенімін қалыптастыруды мақсат еткен, келешек ұрпағы үшін рухани мұра қалдыруды көздеген Ыбырай, Абай, Шәкәрім, Шәді сынды ақындарымыз бұл мақсатқа қол жеткізе отырып, артынан өшпес мұралар қалдырып кеткені осы зерттеуде тағы бір рет дәлелденгенін жеткізгіміз келеді.

Қаржыландыру: Мақала «Алтын Орда және XX ғасыр басындағы қазақ әдебиеті: рухани үндестік және дәстүр жалғастығы» (ЖТН АР14972895) жобасы аясында жинақталған материалдар негізінде баспаға ұсынылды.

Таджиев Х.Х.^{*1}, Кыдыр Т.Е.²

¹Ожно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

²Институт литературы и искусства им. М. Ауэзова, Алматы, Казахстан

E-mail: ¹xamidulla_86@mail.ru, ²qydyr.torali@gmail.com,

ORCID ID: ¹0000-0002-8078-1585, ²0000-0001-9549-256X

Художественное изображение условия веры в произведениях казахских поэтов-мыслителей (XIX – начало XX века)

Аннотация. XXI век начался с хороших инициатив, укрепивших путь национального стратегического развития Республики Казахстан на международной арене и поднявших на новый уровень взаимное сотрудничество и единство с другими развивающимися государствами. Известно, что это один из главных факторов, привлекающих особое внимание народов мира к Казахстану. При этом всегда важно всесторонне признавать и популяризировать историю, культуру и литературу казахской страны. В связи

с этим фундаментальные исследования в области гуманитарных наук имеют большое значение среди различных реализуемых проектов. Устная народная литература и письменные литературные реликвии, явившиеся толчком к формированию казахского народа, являются его проявлением. В частности, литературные реликвии, написанные в 19-начале 20 веков, способствовали формированию казахской письменной литературы. Очень важно провести глубокий анализ генезиса этих литературных наследий, выявить их духовную гармонию с важными периодами в становлении казахского народа, преемственности традиций и их идейно-художественные особенности.

В статье рассматриваются произведения поэтов-мыслителей, таких как Ибрай, Абай, Шакарим, а также Шади Джангирулы, которые стремились к созданию веры в человечество через свои литературные произведения XIX и начала XX веков и намеревались оставить духовное наследие для будущего поколения, рассматриваются как главный объект. В то же время в работах, изданных в начале XX века, вопросы Таухида – веры в то, что нет творца, кроме Аллаха были ядром, поднятых мастерами слова, и это предназначен для представления вниманию молодых ученых путем сравнительного анализа.

Ключевые слова: литература, вера, Ибрай, Абай, Шакарим, Шади.

Tadzhiyev Kh.Kh.^{*1}, Kydyr T.E.²

¹South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

²Institute of Literature and Art named for Mukhtar Auezov, Almaty, Kazakhstan

E-mail: ¹xamidulla_86@mail.ru, ²kydyr.torali@gmail.com

ORCID ID: ¹0000-0002-8078-1585, ²0000-0001-9549-256X

Artistic representation of the conditions of faith in the works of the kazakh poet-thinkers (XIX – early XX century)

Annotation. The 21st century began with good initiatives that strengthened the path of national strategic development of the Republic of Kazakhstan on the international arena and raised mutual cooperation and unity with other developing states to a new level. It is known that this is one of the main factors that attract special attention of the people of the world to Kazakhstan. In that point, it is always important to fully recognize and to get a popular the history, culture and literature of the Kazakh country. In this regard, fundamental research in the humanities has great importance among the various ongoing projects. Folkloral literature and written literary relics, which were the impetus for the formation of the Kazakh people, are its manifestation. In particular, literary relics which was written in the 19th and early 20th centuries contributed to the formation of Kazakh written literature. It is important to conduct a deep analysis of the genesis of these literary heritages, to reveal their spiritual harmony with important periods in the formation of the Kazakh people, the continuity of tradition and their ideological and artistic features.

The article deals with the works of thinkers-poets such as Ibrai, Abai, Shakarim, as well as Shadi Dzhangiruly, who sought to create faith in humanity through their literary works of the 19th and early 20th centuries and intended to leave a spiritual legacy for future generations, are considered as the main object.

Key words: Literature, faith, Ibrai, Abai, Shakarim, Shadi.

Информация об авторах:

Таджиев Хамидулла Халибуллаевич, PhD, старший преподаватель кафедры казахского языка и литературы Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова. E-mail: xamidulla_86@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-8078-1585, Scopus ID: 57221419591

Кыдыр Торали Едилбаевич, заместитель генерального директора института литературы и искусства им. М.О.Ауэзова, кандидат филологических наук, доцент. E-mail: kydyr.torali@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9549-256X, Scopus ID: 57216896393

Әдебиеттер

- Абай. Шығармаларының академиялық толық жинағы. Үш томдық.– Алматы: Жазушы баспасы, 2020. – Т. 1. – 640 б. (қазақ).
- Абай. Шығармаларының академиялық толық жинағы. Үш томдық. – Алматы: Жазушы баспасы, 2020. – Т. 2. – 640 б. (қазақ).
- Алтынсарин Ы. Мұсылманшылықтың тұтқасы (Шариат-ул-ислам). – Ақтөбе: Фатима-принт, 2014. – 64 б. (қазақ).
- Әбілдіұлы М. Қазақ әдебиетіндегі діни-исламдық поэзия. – Тараз: Қайнар, 2003. – 206 б. (қазақ).
- Бухари. Сахих хадистер. Таңдамалы. – Алматы, 2003. Т.1. – 224 б. (қазақ).
- Ерназар Н. Ұлы тұлғалар Ислам жөнінде. – Алматы: Шапағат Нұр, 2002. – 96 б. (қазақ).
- Жәңгірұлы Ш. Ахуалы қиямет. Қазыналы Оңтүстік көптомдығы. – Алматы: Нұрлы Әлем баспасы, 2012. – Т. 89. – 288 б. (қазақ).
- Кенжебайұлы Б. Әдебиет белестері. – Алматы: Жазушы, 1986. – 400 б.
- Құдайбердіұлы Ш. Үш томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Халықаралық Абай клубы, 2008. – Т. 1. – 432 б. (қазақ).
- Құдайбердіұлы Ш. Үш томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Халықаралық Абай клубы, 2008. – Т. 2. – 432 б. (қазақ).
- Қыраубаева А. Шығыстық қисса-дастандар. 5 томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Өнер, 2010. – Т. 3. – 344 б. (қазақ).
- Машанов А. Әл-Фараби және Абай. – Алматы: Қазақстан, 1994. – 192 б. (қазақ).
- Таджиев Х., Хасанов Н. Қыдыр Т. XIX ғасыр мен XX ғасыр басында Түркістан діни-ағартушылық әдебиетінде Ахмет Ясауи іздері // Түрік мәдениеті және Қажы Бекташ Вели ғылыми-зерттеу журналы. – 2020. № 96, – S.319-343 (түрік). DOI: 10.34189/hbv.96.014 (қазақ).
- Таджиев Х., Қыдыр Т., Сайфуллаев М. Шәді Жәңгірұлының әдеби мұрасы және оның «Қазыналы Оңтүстік» көптомдығында жариялануы. // Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршысы, Филология ғылымдары сериясы. – 2020. Т. 71 №1, – Б. 396-402. (қазақ).

Литература

- Абай. Полное академическое сборник произведений. 3-томах. – Алматы: Жазушы баспасы, 2020. – Т. 1. – 640 стр. (каз.).
- Абай. Полное академическое сборник произведений. 3-томах. – Алматы: Жазушы баспасы, 2020. – Т. 2. – 640 стр. (каз.).
- Абилулы М. Религиозно-исламская поэзия в казахской литературе. – Тараз: Кайнар, 2003. – 206 стр. (каз.).
- Алтынсарин Ы. Шариат-ул-ислам. – Ақтөбе: Фатима-принт, 2014. – 64 стр. (каз.).
- Бухари. Сахих хадисы. Избранные. – Алматы, 2003. Т.1. – 224 стр. (каз.).
- Ерназар Н. Великие личности об исламе. – Алматы: Шапағат Нур, 2002. – 96 стр. (каз.).
- Жангирулы Ш. Ахуалы қиямет. Многотомник Қазыналы Оңтүстик. – Алматы: Нұрлы Әлем баспасы, 2012. – Т. 89. – 288 стр. (каз.).
- Кенжебайұлы Б. Литературные вехи (исследования, статьи) – Алматы: Жазушы, 1986. – 400 стр. (каз.).
- Құдайбердиұлы Ш. Сборник сочинений в 3 томах. – Алматы: Международный клуб Абая, 2008. – Т. 1. – 432 стр. (каз.).
- Құдайбердиұлы Ш. Сборник сочинений в 3 томах. – Алматы: Международный клуб Абая, 2008. – Т. 2. – 432 стр. (каз.).
- Қыраубаева А. Восточные рассказы. Сборник сочинений в 5 томах. – Алматы: Өнер, 2010. – Т. 3. – 344 стр. (каз.).
- Машанов А. Ал-Фараби и Абай. – Алматы: Казахстан, 1994. – 192 стр. (каз.).
- Таджиев Х., Хасанов Н. Қыдыр Т. Следы Ахмеда Яссави в туркестанской религиозно-просветительской литературе XIX и начала XX вв. // Исследовательский журнал Тюркская культура и Хаджи Бекташ Вели. – 2020. № 96, – S.319-343 (тюрк.). DOI: 10.34189/hbv.96.014

Таджиев Х., Кыдыр Т., Сайфуллаев М. Литературное наследие Шади Джангирулы и его публикация в многотомнике «Казыналы Онгустик». // Вестник КазНПУ имени Абая, Серия филологических наук, – Т. 71 №1, 2020. – Б. 396-402. (каз.).

References

Abay. (2020). Complete academic collection of works 3-volumes. – Almaty: Zhazushy, – V. 1. – 640 p. (in Kaz.).

Abay. (2020). Complete academic collection of works in 3 volumes. – Almaty: Zhazushy, – V. 2. – 640 p. (in Kaz.).

Abiluly M. (2003). Religious-Islamic poetry in Kazakh literature. – Taraz: Kaynar, – 206 p. (in Kaz.)

Altinsarin Y. (2014). Shariat ul-islam. – Aktobe: Fatima-print. – 64 p. (in Kaz.).

Buhary. (2003). Sahih Hadith. Favorites, 1-book. – Almaty, – 224 p. (in Kaz.).

Ernazar N. (2002). Great personalities about Islam. – Almaty: Shapagat Nur, – 96 p. (in Kaz.).

Kenjebayuly B. (1986). Literary milestones (research, articles) – Almaty: Zhazushy, – 400 p. (in Kaz.)

Kudayberdiuly Sh. (2008). Collected works in 3 volumes. – Almaty: Abay International Club, – V. 2. – 432 p. (in Kaz.).

Kudayberdiuly Sh. (2008). Collected works in 3 volumes. – Almaty: Abay International Club, – V. 1. – 432 p. (in Kaz.).

Kyraubaeva A. (2010). Oriental stories. Collected works in 5 volumes. – Almaty: Oner, – V. 3. – 344 p. (in Kaz.).

Mashanov A. (1994). Al-Farabi and Abay. – Almaty: Kazakhstan, – 192 p. (in Kaz.).

Tadzhiev Kh., Kydyr T., Sayfullayev M. (2020). Literary heritage of Shadi Dzhangiruly and its publication in the multi-volume «Kazynaly Ontustik». // Bulletin of KazNPU named after Abay, Series of Philological Sciences, – V. 71 №1, – 396-402 p. (in Kaz.).

Tadzhiev Kh., Khasanov N., Qydyr T. (2020). The traces of Ahmed Yesevi in Turkestan religious-instructional literature in the 19th and early 20th centuries. // Türk kültürü ve Hacı Bektaş Veli araştırma dergisi. –№ 96, – S.319-343 (in turk.). DOI: 10.34189/hbv.96.014 (in Kaz)

Zhangiruly Sh. (2012). Ahvali kiyamet. Multivolume Kazynaly Ontustik. – Almaty: Nurly Alem, – V. 89. – 288 p. (in Kaz.).